Газета издается на балкарском языке с 1924 года.

Интернет-версия: gazeta.zamankbr.ru

ЗАМАН

Орта кюн, башил ай (январь), 21, 2021 жыл

№ 5 (20894)

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ ВРЕМЯ ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

ТЮБЕШИУЛЕ

Республиканы саулукъ сакълау системасы борчларын толтуралгъаны энчи айтылгъанды

Пятигорскда бу кюнледе РФ-ни Президентини Шимал-Кавказ федерал округда толу эркинликли келечиси **Юрий Чайка** КъМР-ни Башчысы **Казбек Коков** бла тюбешгенди. Сёз былтырны эсеплерини, РФ-ни Президентини буйрукъларыны чеклеринде быйыл республиканы экономикасын, жамауат-политика болумну айнытыу жаны бла муратланы юслеринден баргъанды.

Тюбешиуде 2020 жылда миллет проектле бла къырал программала къалай толтурулгъанлары, быйыл тамамларгъа белгиленнген жумушла да сюзюлгендиле. Республика битеу салыннган борчланы толтуруп, алчы регионланы арасына киргени белгиленнгенди.

Полпред бла регионну оноучусу саулукъ сакълау системаны ишине, санитар-эпидемиология болумгъа энчи эс бургъандыла. Казбек Коков медицинада, ол санда аны биринчи бёлюмлеринде жангыртыу жумушла бардырыргъа кереклисин чертгенди.

КъМР-де онкология ара къурауну юсюнден да айтылгъанды. Бюгюнлюкде аны къурулушун федерал адрес программагъа къошуу жаны бла тийишли мадарла толтуруладыла. Республиканы

Башчысы Юрий Чайкадан бу артыкъда магъаналы соруууну тамамлауда себепликни тилегенди.

Санитар-эпидемиология болумну юсюнден билдире, Казбек Коков, битеу сынаулагъа да къарамай, республиканы саулукъ сакълау системасы борчларын толтургъанын чертгенди. Саусузлагъа учреждениялада жерле бардыла, керек болса деп, къошакъ жерле да къуралгъандыла. Госпитальлада ИВЛ-аппаратла, дарманла керекли тенглидиле. Медицина персонал да жетеди.

Госпитальлагъа бла лабораториялагъа 1500 медицина оборудование келтирилгенди, ол санда бийик технологиялы. Участка врачланы коронавирус жукъгъанлагъа элтирча поликлиникалагъа 50 машина берилгенди, COVID-ден къыйналгъанлагъа амбулатория болушлукъ берилген 6 ара къуралгъанды.

Амбулатория халда багъылгъанланы дарманла бла жалчытыугъа энчи эс бурулгъанын айтханды Казбек Коков. Былтыр бла быйылны январында республиканы бюджетинден бу жумушлагъа 45 миллион, федерал казнадан да 51 миллион сом берилгенди. Госпитальланы ишлерин жалчытыугъа 2,8 миллиард сом къоратылгъанды, андан 1 миллиард республикалы бюджетден бёлюннгенди.

- Россейни Президентини буйрукъларыны чеклеринде республикада коронавирусха къажау дарман салыу башланнганды,-дегенди Казбек Коков. – Бюгюнлюкде ол 1342 адамгъа этилгенди. Тюнене энтта 1400 доза келтирилгенди. Бюгюнден башлап вакцина республиканы битеу муниципалитетлеринде ара больницалада бла амбулаториялада этиледи.

Юрий Чайка дарман салыуну чырмаусуз бардырыугъа керекли инфраструктураны къысха заманны ичинде къураргъа буйрукъ бергенди. КъМР-ни Башчысы Казбек Коков Юрий Чайканы Шимал-Кавказ федерал округ къуралгъанлы 11 жыл толгъаны бла алгъышлагъанды. Бу кезиуде РФ-ни Президентини толу эркинликли келечисини Аппараты Шимал Кавказны регионларыны бирликлерин жалчытханын, федерал округну субъектлерини араларында экономика, жамауат байламлыкъла къураргъа себеплик этгенин айтханды.

Ушакъны арасында – гитче эм орта бизнесни объектлерине билеклик этиу жаны бла тамамланнган жумушла

Къабарты-Малкъарны Башчысы **Казбек Коков** Россей ФНС-ни КъМР-де Управлениясыны таматасы **Аслан Губачиков** бла ишчи тюбешиу къурагъанды. Ушакъны кезиуюнде регион налог службаны оноучусу 2020 жылда ишлерини эсеплерини юсюнден айтханды, ол санда федерал, республикалы эм жер-жерли бюджетлени план кёрюмдюлерини толтурууну, республикада коронавирусну пандемиясыны кезиуюнде чеклениулени болумларында гитче эм орта бизнесни объектлерине билеклик этиу жаны бла тындырылгъан ишлени юсюнден да.

Аслан Губачиков билдиргенича, 2020 жылда РФ-ни консолидированный бюджетине 14,6 миллиард сом келгенди, ол 2019 жылны бу кезиуюне кёре 103,1 процентди. КъМР-ни консолидированный бюджетине 11,5 миллиард сом тюшгенди (бытырны кёрюмдюлерине 101 процент). Республикалы бюджетге 8,3 миллиард сом келгенди (2019 жылгъа кёре 101 процент), жер-жерли бюджетлеге 3,1 миллиард сом (100,8 процент). Бюджетле тышында фондла жаны бла келиуле 10,2 миллиард сом болгъандыла, толтурулуу 110,5 процент.

Гитче эм орта предпринимательствогъа болушлукъ этер муратда 2020 жылда апрельмайгъа 3,4 мингден артыкъ налог тёлеучюге 197 миллион сомдан артыкъ ёлчемде субсидияла берилгендиле, 353 налог тёлеучюге уа 11,4 миллион сомдан артыкъ.

Иш эм хайырланыу тирилик селейген болумлада бизнесге билекликге бир талай онг этилгенди, ол санда налогланы упрощённый амал бла бериуню хайырланнган налогла тёлеучю категориялагъа налог ставкала азайтылгъандыла

Казбек Коков ведомствону таматаларына эм бирси ишчилерине 2020 жылда къыйын социал-экономика болумлада урунннганлары ючюн ыразылыгъын билдирип, аланы коронавирус жукъгъан ауруну болдурмау эм аны жайылыууна контроль бардыргъан оператив штаб, КъМР-ни Правительствосу, предпринимательствогъа билеклик этген фонд бла бу жаны бла байламлыкъда ишлерин белгилегенди. Алгъадан санаулагъа кёре экономиканы айныу жаны бла тынч болмазлыкъ, гитче эм орта бизнесде налог политикагъа энчи эс бурууну излерик быйылгъы жылда да урунууну быллай ахшы низамы сакъланырыгъына ышаннганын айтханды ол.

КЕНГЕШ

Баш соруу – коронавирусха къажау асламлы иммунизацияны барыуу

Республиканы Башчысы **Казбек Коков** видеоконференция халда Къабарты-Малкъарда коронавирус жукъгъан аурууну болдурмау эм аны жайылыууна контроль бардыргъан оператив штабны кезиулю жыйылыуун къурагъанды. Докладла бла КъМР-де Роспотребнадзорну Управлениясыны таматасы **Жирослан Пагов** эм КъМР-ни саулукъ сакълау министри **Рустам Калибатов** сёлешгендиле. Республикада санитар-эпидемиология болумну сюзгенде, жангы жылгъы солуу кюнледе саулукъ сакълау системада чурумла чыкъмагъанлары белгиленнгенди.

Быйыл 18 январьгъа коронавирусха 392997 лаборатория тинтиу этилгенди, 17592 жугъуу ачыкъланнганды, ауушханла – 297, къайтышханла 16219 инсан болгъандыла. Госпитальлада медицина болушлукъ 1476 адамгъа берилгенди, реанимацияда 95 саусуз турадыла, аладан 12-си ИВЛ-аппаратлада. Битеулю ундурукъ къолайлыкъ 1859-ду, къыстырыкъ да барды. COVID-19 ауруулары табылгъан 2292 адамгъа амбулатор багъыу бардырыладыла. Медицина диагностика эм багъыу амбулатор аралада быйылгъы жылны онсегиз кюнюне 2267 инсаннга болушлукъ берилгенди. КТ-тинтиуле сегиз медицина организацияда бардырыладыла, суткагъа орталыкъ ёлчемде ОМС-ге кёре 500 чакълы бир тинтиу этилинеди; баш жанында солуу тамырлада бузукълукъланы заманында ачыкълар ючюн 91397 КТ-тинтиу бардырылгъанды.

Штабны жыйылыууну баш соруу республикада башланнган коронавирусха къажау асламлы иммунизация болгъанды. Бу вопросда властьланы ишлерин тийишлисича бардырыр ючюн КъМР-ни Правительствосунда ишчи къауум къуралгъанды.

Республиканы Башчысы жамауатха информацияны кенг халда бериуню магъаналыгъа санагъанды. «Январьны ахырына Россейде коронавирус жукъгъан аурууугъа къажау эки миллион чакълы бир вакцина доза граждан оборотха кийирилликди. Аллыбызда магъаналы иш турады, бу соруудa тийишли къырал политика да. Россейде дарманны кеси ыразылыкъ бла салдыртадыла. Россей вакцина качестволуду, ол къоруууланыууну бла къоркъуусузлукъну бийик даражасын кёргюзтеди.

Саулукъ сакълау министерствону информациясына кёре, вакцинация башланнгандан бери Къабарты-Малкъаргъа 1442 доза вакцина келтирилгенди, аны салдыргъанланы битеулю ёлчеми 1342 инсанды, ревакцинация 572 адамгъа этилгенди. Жуууукъ заманда вакцинаны кезиулю партиясы келтириллиги сакъланады.

Шёндюлеге дери жамауатны иммунизациясы беш вакцинация пунктда этилген эсе, 19 январьдан анга битеу ара район больницала эм аланы структура бёлюмлери – амбулаторияла - къошуллукъдула. Узакъ элледен дарман салдыртыу жерлеге адамланы келтириу да къураллыкъды.

Инсанла аны жаланда кеслери жашагъан жерде поликлиникалада угъай, врачтерапевтни направлениясы бла КъМР-ни Саулукъ сакълау министерствосуну медицина организациясында къуралгъан къайсы вакцинация пунктунда да салдыртыргъа боллукъдула.

Казбек Коков кенгешге къатышханладан коронавирусха къажау дарманны салдыргъанла болгъанларын бла къалгъанларын эм этдиргенлени саулукъларын соргъанды. КъМР-ни саулукъ сакълау министри Рустам Калибатов ол кеси ауруп иги болгъаны ючюн вакцинаны алты айдан сора этдирлигин айтханды, алай дарманны аны анасы салдыртханын, ол саулугъуна тарыкъмагъанын эм антителалары къуралгъанларын билдиргенди. Вакцинацияны Роспотребнадзорну КъМР-де Управлениясыны таматасы Жирослан Пагов да ётгенди. Республиканы баш санитар врачы къоркъуулу жукъгъан аурууугъа къажау иммунизацияны аны юйюрю да ётгенини юсюнден хапарлагъанды.

КъМР-ни Башчысыны вакцинация этилирни аллында адамлагъа антителалагъа тест берирге керекмиди деген соруууна саулукъ сакълау министр былай жууаплагъанды: «Россейни Минздравыны методика эсгертиулеринде аллай излемле жокъдула. Инсан коронавирус бла ауруп иги болгъан эсе да, вакцинаны салдыртыргъа боллукъду. Саулукъ бла байламлы энчи тыйгъычланы билир ючюн адам участковый врачына барыргъа тийишлиди».

Ахырында регионну оноучусу республиканы асламлы вакцинациясы ведомствола аралы тийишли байламлыкъланы, халкъны саулугъун сакълау жаны бла баш муратда битеу къырал бла бирге регионну жууаплылыкъны ангылауун излегенин чертгенди.

КъМР-ни Башчысыны бла Правительствосуну пресс-службасы.

Дата

Казбек Коков Дагъыстанны жамауатын байрам бла алгъышлагъанды эмда уллу жетишимле тежегенди

КъМР-ни Башчысы **Казбек Коков** Дагъыстанны халкъын жарыкъ байрам бла алгъышлагъанды.

«Битеу жюрегимден къарындаш Дагъыстанны эм регионну таматасы **Сергей Алимович Меликовну** магъаналы кюн – Дагъыстан Республиканы къуралыууну 100-жыллыгъы - бла алгъышлайма. 1921 жылда 20 январьда Битеуроссей Ара Толтуруучу Комитетни Декрети бла жарашдырылгъан дагъыстанлыланы бир къырал къуралыугъа – Россейни къауумунда республикагъа – бирлеширге оноулары регионну социал-экономика къолайлыгъыны, миллетле аралы байламлыкъланы, миллет маданиятны, тиллени, адабиятны айныуларында магъаналы атлам болгъанды.

Бюгюнлюкде Дагъыстан, кесини аламат тёрелерин сакълап, анда жашагъан халкъланы ахшы урунууларыны, иш кёллюлюклерини хайырындан алгъа барады, иги жанына тюрленеди.

Къабарты-Малкъарны халкъларын бла Дагъыстанны эрттеден бери сакъланнган шуёхлукъ байламлыкъла жууукълашдырадыла. Мындан арысында да ала бизни республикаланы жамауатларыны игиликлерине деп айныгъанлай эм кючленнгенлей турлукъларына ийнанама.

Дагъыстанда жашагъанланы барына да мамырлыкъ, саулукъ-эсенлик эм жашнау, республиканы аллында тургъан борчланы толтурууда жетишимле тежейме», - деп айтылады регионну оноучусуну алгъышлау сёзюнде.

«Къабарты-Малкъар Республиканы тийресинде бийик хазырлылыкъны эм жангы коронавирус жукъгъан ауруу (2019-nCoV) жайылмазча этиуде къошакъ амалланы кийириуню юсюнден» Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны 2020 жылда 18 мартда чыгъарылгъан 19-УГ Указына тюзетиуле кийириуню юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны

УКАЗЫ

1. «Къабарты-Малкъар Республиканы тийресинде бийик хазырлылыкъны эм жангы коронавирус жукъгъан ауруу (2019-nCoV) жайылмазча этиуде къошакъ амалланы кийириуню юсюнден» Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны 2020 жылда 18 мартда чыгъарылгъан 19-УГ Указына тюзетиуле кийирирге, 2.6 пунктну «а» подпунктунда **«2021 жылда 24 январьгъа дери» деген сёзледен сора «2021 жылда 25 январьдан 2021 жылда 7 февральгъа дери, 2021 жылда 8 февральдан 2021 жылда 21 февральгъа дери» деген сёзле бла толтуруп**.

2. Бу Указ аны официал халда басмалагъан кюнден башлап кючюне киреди.

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы К. КОКОВ

Нальчик шахар, 2021 жыл 20 январь, №6-УГ

Багъа бичиу

Къабарты-Малкъар – вакцинация бла байламлы ишни тап халда къурагъанланы санында

РФ-ни саулукъ сакълау министри **Михаил Мурашко**, жангы коронавирус инфекцияны жайылыууна къажаулукъ жаны бла Россей Федерацияны Правительствосунда Координация советни тюнене озгъан жыйылыуунда сёлеше, COVID-19-гъа къажау асламлы вакцинацияны тап халда къурап бардыргъан регионланы санында Къабарты-Малкъарны да юлгюге келтиргенди. Ол: «Вакцинация бла байламлы ахшы иш бардыргъанлары ючюн **Кемеров**, **Калининград**, **Киров**, **Свердловск**, **Сахалин** эмда **Челябинск областьланы**, **Къабарты-Малкъарны**, **Къарачай-Черкесни эмда Ханты-Мансийск автоном округну** белгилерге сюеме. Ала кертиси бла да бу жумушну тынгылы къурагъандыла»,-дегенди.

Кенгешде жамауатха вакцинацияны этерча саулай да къыралда бюгюнлюкде 2 200 медицина организацияны онглары барлыгъы да айтылгъанды. Озгъан ыйыкъда 870 жангы пункт ачылгъанды. Аланы саны да препарат къаллай бир бёлюннгенине тийишлиликде ёсерикди.

Къабарты-Малкъарда асламлы вакцинацияны энди битеу да ара район больницалада бла амбулаториялада да бардырлыкъдыла. Шёндюге дери вакцина **1342** адамгъа этилгенди, дагъыда **1442** доза келтирилгенди. Республиканы жамауаты иммунизациягъа тири жазыладыла.

Андан сора да, КъМР эпидемия бла байламлы болум тап халгъа айлана башлагъан **66 регионну тизмесине да киргенди**. Больницалада жерлени саны сакъланады, дарманла, ИВЛ-аппаратла, медицина ишчиле да жетишедиле. Пандемияны кезиуюнде эм къоркъуулу инфекцияланы госпитальларына эмда лабораториялагъа 1500 чакълы оборудование, ол санда бийик технологиялы, бёлюннгенди. Участкалы врачланы коронавирус инфекциядан къыйналгъанлагъа жюрютюр ючюн поликлиникалагъа 50-ге жууукъ автомобиль берилгенди. COVID-ден ауругъанлагъа амбулаториялада болушлукъ этген алты ара ачылгъанды. Саулай да бу ишни тап халда къурар эмда бардырыр ючюн юч миллиард сом чакълы ырысхы къоратылгъанды. Ол санда аны бир миллиарды республикалы бюджетден бёлюннгенди.

КъМР-ни Башчысыны бла Правительствосуну пресс-службасы.

Оператив штаб

Энтта дарманны 1400 дозасы тапдырылгъанды

КъМР-де коронавирусну профилактикасы эм аны жайылыууна къажау оператив штабдан белгили этгенлерича, пандемияны аллындан бери COVID-19-дан ауругъанланы саны 17 785 болгъанды. Ол санда тюнене ол 96 инсаннга жукъгъанды.

Тийишли багъыудан сора 16,5 мингнге жууукъ адам сау болгъандыла (ол санда тюнене 130 пациент). Бюгюнлюкде медицина болушлукъ 1000 саусузгъа бериледи. Жарсыугъа, бу къыйын аурууну кётюралмай ауушханланы саны юч жюзден озгъанды – 302. Тюнене вирусдан юч адам ёлгенди.

Коронавирус КъМР-де жайылып башлагъандан бери 396,1 мингден аслам тест бардырылгъанды (бир кюннге 1664 тинтиу). Госпитальлада 1392 пациент бардыла, аланы арасында тест коронавирус аурууу жукъгъанын ачыкъламагъанла да. Реанимация бёлюмде 97 саусуз турадыла.

Оператив штабдан белгили этгенлерича, вирус бютюнда 65 жылдан таматалагъа, ауруулары юслеринден кетмегенлеге къоркъуулуду. «Аны себепли профилактика мадарла бютюнда магъаналыдыла. Адамла кёп жыйылгъан жерледе, транспортда медицина маскала жюрютюрге, бир бирден бек аздан метр кенгликде турургъа, къолланы сапын бла теркterk жууаргъа тийишлиди. Онг болгъанына кёре, адам бла да саламлашмазгъа, къучакълашмазгъа кюрешигиз»,-деп эсгертгендиле Оператив штабдан.

Республикада COVID-19 жукъгъанланы багъаргъа 8 саулукъ сакълау учреждениядa 9 госпиталь ачылгъанды. Алада 1,8 минг жер барды. Къабарты-Малкъарда коронавирусха къажау дарман салыу бардырылады. Бюгюнлюкде ол 1,3 мингден аслам адамгъа этилгенди. Бу кюнледе энтта 1400 доза келтирилгенди. Вакцина республиканы битеу муниципалитетлеринде ара больницалада бла амбулаториялада этилгенин белгилерчады.

РФ-ни саулукъ сакълау министри Михаил Мурашко Россейни Правительствосунда коронавирус жукъгъан аурууну жайылыуунда къажау координация советни жыйылыуунда Къабарты-Малкъарда вакцинация къалай къуралгъанын юлгюге келтиргенин айтырчады. Бу жаны бла алчы регионлагъа Къарачай-Черкес да киргенди.

Россейде COVID-19 вирус бир кюннге жукъгъанланы саны азайып барады. 20 январьда ол 21,1 минг адамда ачыкъланнганды. Пандемияны аллындан бери 3,63 миллион адам ауругъандыла. Бюгюнлюкде андан 3,02 миллион адам сау болгъандыла. Аурууну кётюралмай, 67,2 минг адам ауушханды, ол санда тюнене 597 саусуз.

Джонс Хопкинс атлы университет белгили этген тарихлеге кёре уа, битеу дунияда бу ауруу 96,2 миллион адамгъа жукъгъанды. COVID-19-дан ёлгенлени саны эки миллиондан озгъанды - 2,05 миллион адам.

ТИКАЛАНЫ Фатима хазырлагъанды.

Жазылыу - 2021

Халны тюзетирге амал барды

Хурметли жамауат!

Озгъан жыл, белгилисича, бек къыйын, палахлы эди. Аны ахыр айлары - бютюнда. Коронавирус бла байламлы ауруу кёп къаугъа, жарсыу келтиргенди. Карантин, къоркъуусузлукъну жалчытыр ючюн тутхан мадарла адамланы, кертиси, эшикге чыгъар онгларын окъуна жокъгъа чыгъаргъандыла. Почтачыла да нек эсе да жазылыу ишни декабрьде терк окъуна тыйып къойгъандыла.

Бизни акъылыбызгъа кёре, ма бу чурумланы хатасындан окъуучуларыбызны бир ненчасы «Заманны» алалмай къалгъанды. Къалай-алай болса да, халны тюзетирге амал барды. Сиз январьны жыйырмасына дери жазылыуну тамамласагъыз, ана тилибизде басмаланнган газет сизни юйюгюзге февральны аллындан келип башларыкъды.

Беш айгъа жазылыуну багъасы – 608 сом.

Бизни индексибиз – П 5893

МУНИЦИПАЛ САГЪАТ

«Белгиленнген проектлени былтырдан да тынгылы толтурургъа тийишлиди»

Быйыл биринчи «муниципал сагъатда», КъМР-ни Башчысы **Казбек Коков** а быллай тюбешиулени айгъа эки кере бардырады, санитар-эпидемиология хал тинтилгенди, муниципалитетледе коронавирусха къажау вакцинация къалай къуралгъаны эмда федерал эм республикалы проектле бла программала жашауда къалай толтурулгъанлары сюзюлгенди.

Кенгешге КъМР-ни Правительствосуну башчысы **Мусукланы Алий**, премьер-министрни биринчи орунбасары **Муаед Кунижев**, Правительствону башчысыны орунбасары **Марат Хубиев**, къурулуш эм ЖКХ министр **Алим Бербеков**, транспорт эм жол мюлк министр **Аслан Дышеков**, саулукъ сакълау министр **Рустам Калибатов**, муниципал районланы бла шахар округланы администрацияларыны таматалары къатышхандыла.

Коронавирус ауруу жайылгъаныны юсюнден айта, Казбек Коков къырал, муниципал организациялада къууанчлы жыйылыуланы бардырыугъа чек салыннганыны эмда республикада халкъны асламы профилактика мадарланы сакълагъанларыны хайырындан байрамладан сора ауругъанланы саны артыкъ бек ёсмегенин белгилегенди. Болсада хал алыкъа тынчайырча тюйюлдю. Ауругъанланы санын азайтыргъа жаланда вакцинация болушуругъун чертгенди ол. Аны бла байламлы республиканы оноучусу муниципалитетлени таматаларын бу ишни къуралыулу бардырыргъа чакъыргъанды.

Власть органланы халкъгъа дарман салыу жаны бла ишлерин бирге келишдирген правительстволу комиссиягъа башчылыкъны Марат Хубиев этериги тохташдырылгъанды. Рустам Калибатовну айтханына кёре, бюгюнлюкде 1342 инсан дарманны салдыргъандыла, аладан 572-сине уколну экинчи бёлюмю этилгенди. Республикагъа энтта дарманны 1442 дозасы келтирилгенди. Жамауатны асламы уа аны салдырыргъа сюйгенлерин билдиргендиле. 19 январьдан башлап вакцина битеу ара район больницалада бла амбулаториялада салдырылады. Узакъ элледе жашагъанланы медицина учреждениялагъа жетдириу иш къуралгъанды, дагъыда вакцинаны жерине барып этген къауумла да бардыла.

- Биз алгъын жашаугъа, экономиканы айнытыугъа бу ишни не къадар терк, бир тюрлю чырмаусуз къурагъаныбызгъа кёре къайтырыкъбыз,-дегенди Казбек Коков.

Республикада федерал эм регион проектле бла программала жашауда къалай бардырылгъанларыны юсюнден докладны Мусукланы Алий этгенди. Аны айтханына кёре, 2020 жылда проектледе белгиленнген кёрюмдюле барысы да тамамланнгандыла. Быйыл а республикада быллай регион проектле толтуруллукъдула: «Хар сабийни да жетишими», «Культура хал», «Чыгъармачы адамла», «Ырахматлы шахар болумну къурау», «Жашау этерге жарамагъан фондну къысхартыу». Социал объектле ишлетилликдиле эм жангыртыллыкъдыла, элледе инфраструктура тапландырыллыкъды.

Премьер-министр билдиргенича, муниципалитетлеге субсидияла берилгендиле, алай бла проектлени тамамлап башларгъа онг барды. Муниципалитетлени башчыларына жууаплы министерствола бла хайырлы байламлыкъла къураргъа кереклиси эсгертилгенди.

- Миллет проектлени тамамлауну тохтатыргъа жарамайды. Районланы бири къалмай барысында да социал объектни ишлетирге, неда жангыртыргъа мурат барды. Биз белгиленнген жумушланы былтырдан да хайырлы толтурургъа борчлубуз,-дегенди ахырында Казбек Коков.

КъМР-ни Башчысыны бла Правительствосуну пресс-службасы.

Тапландырыу

Классла, кабинетле, китапхана, спорт зал да аламатдыла

Майский шахарда 10-чу номерли орта школ тынгылы ремонт этилгенден сора бу кюнледе эшиклерин жангыдан ачханды. Къууанчлы иш бла шахарчыланы КъМР-ни Правительствосуну Председатели **Мусукланы Алий**, республиканы жарыкъландырыу, илму эм жаш тёлюню ишлери жаны бла министрини къуллугъун толтургъан **Анзор Езаов**, районну администрациясыны башчысы **Татьяна Саенко** алгъышлагъандыла.

Окъуу учреждениеяны «Шёндюгю школ» деген федерал проектни чеклеринде жангыртхандыла. Тийишли ишлеге къыралны бюджетинден отуз миллион сом жиберилгенди. Анга мекямны реконструкциясы этилгенди, андан сора тюрлю-тюрлю оборудование да сатылып алыннганды.

Жыл сайын республикада жангы школла, сабий садла ишленедиле. Быллай объектледен бири бу школду. Мында сабийлеге окъурча, аланы керекли затлагъа юйретирча хар не да тынгылы къуралгъанды. Аны бла чекленип къалмай, биз мындан арысында да билим бериу учреждениеяланы санын кёбейтирге, алагъа тынгылы ремонт этерге таукелбиз,-дегенди Мусукланы Алий. Кеси жанындан районну башчысы Татьяна Саенкогъа бу иш заманында эмда тынгылы этилгени ючюн ыразылыгъын билдиргенди.

Анзор Езаов да, ол сёзлеге къошулуп, бу мектепде педагоглагъа бар онгла къуралгъанын, сабийлеге уа шёндюгю технологияланы хайырындан окъуудда хунерлиликлерин кёргюзтюрча онглары боллугъун чертгенди.

Муниципалитетни башчысы айтханыча, бу школ озгъан ёмюрню ортанчы жылларында ишленнгенди. Шахарны узакъ районундан орта билим бериу учреждение жаланда олду. «Эски мекямны былай тынгылы жангыртылгъаны ючюн республиканы Башчысына, Правительствогъа да ыразылыгъыбызны билдиребиз»,-деп белгилегенди Татьяна Саенко.

Ызы бла къонакъла школну отоуларына къарагъандыла, кабинетлеге, ашханалагъа, китапханалагъа, спорт залгъа да тиийшли багъа бергендиле. Мусук улу анда ненча сабий окъуругъун, аланы жылы аш бла жалчытыу къалай къураллыгъын, ненча смен боллугъун да соргъанды. Учреждениеяны башчысы айтханнга кёре, жууукъ кезиуде ары 173 сабий жюрюп башларыкъды. Окъууда да бир тюрлю чырмау боллукъ тюйюлдю.

УЛБАШЛАНЫ Мурат хазырлагъанды.

21 ЯНВАРЬ - АСПИРАНТНЫ ХАЛКЪЛА АРАЛЫ КЮНЮ

Аны аты айтхылыкъ университетни сыйлы китабына жазылгъанды

Бюгюнлюкде жашларыбыз бла къызларыбыз республикабызда, андан тышында да вузларыбызда окъуй, жетишимли бола, кеслерини, миллетлерини атларын да махтау бла айтдыра келгенлери барыбызны да къууандырады, не букъдурлугъу барды, ёхтемлендирген да этеди. Бусагъатда ёсюп келгенле жашау алагъа берген онгланы хайырлана билгенлери да кёллендиреди. Нек дегенде къайсы халкъны да тамблагъы кюню, ышанмакълыгъы да – ол аны бюгюннгю жаш тёлюсюдю.

Мамашланы Джамиля да аллайларыбыздан бириди. Ол Нальчикде ёсгенди. Мында бешинчи номерли школну алтын майдалгъа тауусханды. Мектепде окъуй, тыш къыраллы тиллени билирге талпыныулугъу хорлап, алагъа кеси аллына тюшюнюрге да сюйгенди.

Ол кезиуде атасы Казбек бла анасы Мадина анга не тюрлю онгну да тапдырыргъа угъай демегендиле. Шахарда Америкадан келип жашагъан юйюр бла танышып, къызчыкъны алагъа ингилиз тилде шатык сёлеше билирге юйренирге жюрютгендиле.

Алай бла онбиринчи классны тауусур заманына ол сагъынылгъан тил бла байламлы кёп затны билгенди эмда андан сайлагъан ЕГЭ-синде уа 92 балл алгъанды. Дагъыда ол орус тилни жаратады. Андан а Бир къырал экзаменде 95 баллгъа тийишли болгъанды. Аны бла байламлы уа бу предметден окъутхан устазы Светлана Александровна Моржеринагъа ыразылыгъын билдиреди. Ол керти да ишин сюйген педагог болгъанын, аны тынгылы дерслеринден тышында орус тилден репетитор излерге да тюшмегенин хапарлай, аллай бийик профессионаллыгъы ючюн анга ыспас этеди.

Школгъа жюрюген кезиуюнде Джамиля ингилиз тилден республика даражада бардырылгъан олимпиадалада онунчу-онбиринчи класслада да биринчи жерни алгъанды. КъМКъУ орус тилден къурагъан эришиуде уа экинчи оруннга тийишли болгъанды (11 кл.).

Тил билимге сюймеклиги бла мектепни тауусханында ол кесини документлерин Пятигорскда Лингвистика университетге эмда къыралыбызны бирси шахарларында башха жерлеге да береди. Алай бла эки вузгъа - сагъынылгъан окъуу юйге бла Москвада Плеханов атлы Россей экономика университетге да киреди. Сайлауун а экинчи вузну сатыу-алыуну экономикасы эмда товароведение факультетини таможня иш специалитетинде тохтатады.

Студент болгъан беш жылыны ичинде таулу къыз университетде, жаланда «бешлеге» окъугъанындан сора да, анда жамауат ишге тири къатышханды. Экинчи курсдан а вузну мурдорунда болгъан къытай, испан тилледен да курслагъа жюрюп, алагъа тюшюнюрге кюрешгенди. Волонтёрланы къауумуна да къошулгъанды.

Алай бла ингилизчаны, бирси тиллени да ангылагъаныны хайырындан 2018 жылда Футболдан дунияны чемпионатында Москваны футбол командаланы отельлеге сыйындырыу жаны бла волонтёр къауумуну координатору болгъанды. Ызы бла, Волонтёрланы халкъла аралы форумунда да менеджер даражада бу уллу жумушну къураргъа болушлукъ этгенинден сора да, кесини ол жаны бла сынамыны юсюнден сёлешгенди.

Андан тышында да, «Эрамус» атлы Халкъла аралы студент ассоциацияны келечиси болуп, бирси къыралладан бери тюрлю-тюрлю алышыныу программалагъа тийишлиликде келип билим алгъанлагъа аслам затха тюшюнюрге юйретип тургъанды. Компьютер окъуулулукъ жаны бла пенсиячыланы арасында бардырылгъан Битеуроссей чемпионат а аны волонтёрлукъ жолуну башланыууна себеплик этгенди.

Мамашланы къызларыны жетишимлерини юсюнден айтхан заманда уа, ол студентлени арасында башха-башха предметледен бардырылгъан Битеуроссей олимпиадалада айырмалы болгъанлай тургъанды. Сёз ючюн, таможня ишден бешинчи курсда биринчи жерни алгъанды.

«Жылны студенти-2017» эришиуде уа ол «Активист года» номинацияда экинчи оруннга чыкъгъанды. Джамиля билим алгъан университетде жыл сайын да аны тауусурукъ жашланы бла къызланы арасында «Плехановская гордость» деген ат бла уллу конкурсну къурачудула. Анга студентле кеслерини беш жылны ичинде окъууда, илмуда, жамауат ишде да болдургъан жетишимлери бла къатышадыла.

Эришиуню бир ненча ёлчемине тийишлиликде башха-башха бёлюмледен финалгъа ючюшер адам сайланадыла. Алай эсе да, ким хорлагъаны жаланда сахнагъа ала ючюсю да бирден чыкъгъандан сора белгили болады. Ма алай сакълагъанды мени бюгюннгю жигитим да кесини бу конкурсдагъы эсебин.

Болсада ол бирсиледен айырмалыгъа саналып, сагъынылгъан «Плехановская гордость» даражагъа 25 минг студентни арасында тийишли болуп, «За учебную деятельность» деген номинацияда алтын суу ичирилген «Ника» статуэтканы алгъанды эмда аны аты вузну Сыйлы китабына жазылгъанды. Кеси уа ол кюн къууанчлы жыйылыугъа атасы, эгешчиклери да келирге онг тапханларына кёлю неден да бек кётюрюлгенин жашырмай, ата-анасына да ыразылыгъын айтады.

Аны илму жаны бла жетишимлерин сагъынсагъа, ол бюгюнлюкде РИНЦ-ни эмда ВАК-ны тизмелерине кирген даражалы журналлада басмаланнган жыйырма беш илму ишни авторуду. Бардыргъан тинтиулери ючюн 2018 жылда окъуу юйню грантын, ызы бла уа Москваны Правительствосуну стипендиясын къытханды. «Къытайны ЕАЭС-ни къыраллары бла бизнес жаны бла байламлыгъы» деген темагъа ишин жазып, специалитетни къызыл дипломгъа тауусханды. Аны аллында уа «Мейджор Карго Сервис» транспорт-логистика холдингде практиканы ётген кезиуюнде таулу къызны къалай уруннганын, билимин да жаратып, аны ары чакъыргъандыла.

Ол кеси студент болуп тургъан университетде Халкъла аралы бизнес эмда таможня ыз кафедраны дуния экономика ызына аспирантурагъа да кирип, сагъынылгъан холдингде бир жылны уруннганды. Бюгюнлюкде окъууун да андан ары бардыра, «Нокия» деген финли компанияда халкъла аралы логистикадан координаторду. Андан сора да, кеси да студентлеге дерсле береди. «Латин Америкада къытайлы бизнес» темагъа диссертациясын экономика илмуланы доктору Пётр Яковлевни башчылыгъында жаза турады.

Аны бош заманы аз къалады. Болсада ол кезиуде тыш къыраллы тиллеге юйренеди эмда аланы кеслеринде басмаланнган адабият чыгъармаланы окъуйду. Андан тышында да, бу жаны бла ангылауун «Скайэнг» онлайн-школда ингилизчадан дерсле бериуде хайырланады. Аспирантураны тауусханындан сора да, дагъыда окъуугъа кирип, билимин андан ары ёсдюрюр акъылы барды.

МОКЪАЛАНЫ Зухура.

СУРАТДА: Мамашланы Джамилягъа «Плехановская гордость» саугъаны Виталий Королёв береди.

Пресс-конференция

«Шёндю бегирек да къанны жукъартхан препаратлагъа эс бурулуады»

Тюнене КъМР-ни Саулукъ сакълау министерствосунда жангы коронавирус жукъгъан ауруу эмда анга къажау вакцинаны салдырыу не халда болгъаныны юсюнден пресс-конференция озгъанды. Аны кезиуюнде ведомстволу министр **Рустам Калибатов** бюгюнлюкде республикада жамауатха препаратны этиу жаны бла байламлы онеки саулукъ сакълау учреждение эмда оналты медицина пункт ишлегенлерин, ала барысы да стандартлы излемлеге келишгенлерин да билдиргенди.

Ол айтханнга кёре, саулай да эндиге дери 2842 доза келтирилгенди, аладан 1400-сю хайырланылгъанды. Озгъан баш кюнде уа дагъыда «Спутник V» вакцинаны 1400 дозасы келтирилгенди. Эм алгъа иммунизация сентябрьде башланып, медицина, социал, эркинликни къоруулагъан учреждениялада уруннганлагъа этилгенди.

Энчи алып айтханда, 540 медицина, 86 билим бериу, 25 социал жумушла бла жалчытыу сферада ишлегенлеге, андан тышында да, диабетлери, бирси къыйын, юслеринден кетмеген ауруулары болгъанладан 212 инсаннга дарман салыннганды. Республикагъа препаратны дозалары къаллай ёлчемде келгенлерине кёре, ала бла байламлы жумушну тамамлагъан пунктланы саны да ол тариххе тийишлиликде кёбейе барлыкъды.

Рустам Михайлович билдиргенннге кёре, саулай да республиканы жамауатын алып айтханда, биз COVID-19 ауруну хорлар ючюн адамланы, бир да болмаса да, 60 проценти иммунизациядан ётерге керек боллукъду. Февральны ахырына дери планграфикге тийишлиликде 28 минг инсаннга дарман салыргъа белгиленеди. Бюгюнлюкде вакциналаны эки тюрлюсю келтириледи, мындан арысында ючюнчюсю да къошулургъа боллукъду.

Министр айтханнга кёре, медицина учреждениеяланы башчылары бюгюнлюкде адамда иммунизациягъа тири жазылып тебирегенлерин белгилейдиле. Пунктла эрттенликде сегизден башлап ингирликде жыйырма сагъатха дери ишлейдиле. Алагъа колл-центрлени, регистратураланы, баш кюнден бери уа къырал жумушланы бирикген порталыны болушлукълары бла да жазылыргъа амал барды.

Эндиге дери кеслерине бу вакцинаны этдиргенледен ол осложнение берген чыкъмагъанды. Болсада бирле башлары, сингирлери, бирсиле уа жиклери аурутханларын айтып тарыкъгъандыла. Ол ышанла бир ненча кюнден кетедиле эмда инсанны халы игиге айланады.

Вакцина эки компонентли болгъаны бла байламлы аны экинчи кере салдыргъанланы саны жети жюзге жетгенди. Бу дарманны этдирирге ыразы болгъанла антителалары болгъанына тест бермеселе да жарайды. Алай эсе да, ОРВИ-лери барлагъа ауруп тургъан кезиулеринде неда коронавирусдан къыйналгъанлы тийишлисича бир заман озмагъанлагъа аны салдырыргъа жарарыкъ тюйюлдю.

Бюгюнлюкде госпитальлада жерле жетишедиле. Аланы (жерлени) жыйырма беш проценти энди бош болгъаннга саналады. Саулай да керекли препаратла, ИВЛ, НИВЛ-аппаратла да бардыла. Бегирек да вируслагъа къажаулукъ этген, къанны жукъартхан дарманлагъа эс бурулады.

Ала багъалыла болурларына къайгъырылып къалмай, саусузгъа къаллай хайыр келтирлигине да къаралады. РФ-ни Правительствосу препаратлагъа деп 50-ден аслам миллион бёлгенди. Коронавирусдан къыйналгъанлагъа бакъгъан медицина учреждениеяланы башчыларындан бир ненчасын Москвада быллай жерлеге жиберип, аланы сынамлары бла шагъырейленирге, ауруугъа къажау байламлыкъны бютюнда кючлендирирге план да барды.

ТРАМЛАНЫ Зухура.

Экономика

Ток ючюн ёнкючлени кезиуюнде тёлерге

Былтыр сюд органланы оноуу бла Къабарты-Малкъарда къармашхан организацияла «Россети Северный Кавказ» компаниягъа 129 миллион сом чакълы борчларын тёлегендиле,. Озгъан жылда «Каббалкэнерго» биригиуню специалистлери организацияла 1 миллиард сом чакълы борчларын жабарча сюд органлагъа 1 494 иск заявление бергендиле. Алагъа къаралгъандан сора 1324 иш бла байламлы тёленирик 808 миллион сом къабыл кёрюлгенди. Болсада бюгюнлюкде жаланда 911 актха кёре 129 миллион сом берилгенди.

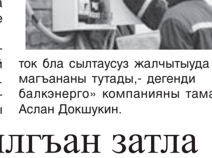

- Быйыл электрокюч ючюн борчлары болгъанладан ахчаны толусунлай жыярча тири ишлерге таукелбиз. Хайырланылгъан ток ючюн заманында этилген тёлеуле республиканы ток бла сылтаусуз жалчытыуда баш магъананы тутады,- дегенди «Каббалкэнерго» компанияны таматасы Аслан Докшукин.

Эсепде – аслам тындырылгъан затла

Былтыр озгъан тогъуз айгъа «Россети Северный Кавказ» компанияны бёлюмю «Каббалкэнерго» 816 абонентни 24,7 МВт ток бла жалчытханды. Андан 8,67 МВт 106 агропромышленность комплексни абонентлеридиле. Аланы санында республикада уллу предприятияладан бири - бусагъатда Прохладна районда жангы жерле алгъан «Сады Эльбруса» биригиу да барды.

Бюгюнлюкде Къабарты-Малкъарда электрокюч бёлюмде къармашхан специалистлени ишлерин 2017 жыл бла тенглешдиргенде, ала аварияла бла байламлы жумушланы 53 процентге терк тамамлайдыла. Инвестиция программаланы юсюнден айтханда да, озгъан жылда 1,04 миллиард сом багъасына инвестиция этилгенди. Анга кёре 11,7 МВА кюч бла берирча трансформаторла салыннгандыла эм 89,6 жангы ток баргъан ызла тартылгъандыла.

Дагъыда былтыр «Россети Северный Кавказ» республикада тамамлагъан эм магъаналы жумушлагъа Бахсан бла Зольск районлада токну эсеплеген 16 500 жангы прибор салыннганын айтыргъа боллукъду. Быйыл ол планнга кёре 40 мингнге дери жетдирилликди. Дагъыда жууукъ заманда 10-0,4 кВт сетьлени жангыртыу бла байламлы 256 километр чакълы участокда тышында изоляциясы болгъан чыбыкъла тартыллыкъдыла. Бюгюнлюкде аны 86 километрде салып бошагъандыла.

Озгъан жыл 110/35/10 кюч бла ишлеген «Къашхатау» подстанциядан Огъары Малкъарда гитче гидроэлектростанциягъа дери 35 кВт кючю болгъан ток ыз тартылгъанды. Алай бла бюгюнлюкде гидростанциядан 10 МВт ток алырча амал къуралгъанды. Андан сора да, сагъынылгъан тау элни ток бла сылтаусуз этерча 42 километрде 110/35 ток баргъан жангы ыз тартылгъанды. Планнга кёре «Россети Северный Кавказ» - «Каббалкэнерго» компанияны специалистлери 69 минг адамны, мияла этген, сют заводну, кёгетле сакъланнган комплекслени, юй къанатлыла ёсдюрюлген предприятияланы эм башха организацияланы да ток бла жалчытхан 110 кВт кюч берген «Чегем-2» подстанцияны да жангыртхандыла.

Былтыр дагъыда бир магъаналы иш болгъанды: арада келишим къуралып, Терк, Май, Бахсан, Прохладна районлада эм Нальчик шахар округда 234 МВА ток бла жалчытхан 547 электрокюч объект эм 3 706 километр чакълы ток ыз «Россети Северный Кавказ» компанияны бойсунууна кёчюрюлгендиле.

МАГОМЕТЛАНЫ Сулейман.

ЮБИЛЕЙ

Назмулары бла игиликге, жюрек ачыкълыкъгъа, сагъышланыугъа илешдиреди, окъуучулагъа къуанч, жарыкъ умутла саугъалайды

Къабарты-Малкъарны, Къарачай-Черкесни да халкъ поэти, КъМР-ни, Ингуш Республиканы да культураларыны сыйлы къуллукъчусу, КъМР-ни Къырал саугъасыны лауреаты Созайланы Солтанны жашы Ахматха бу кюнледе 80 жыл толады.

Базыныулу атламла

Ол 1941 жылда Акъ-Сууда Малкъар халкъны рабфакда билим алгъан биринчи устазларындан биринчи – Созайланы Къарамырзаны жашы Солтанны бла Науушну юйюрлеринде туугъанды. Школгъа Къыргъызстанда Кегети элде баргъанды. Малкъар халкъ ата журтуна

Валерий Коков бла Созайланы Ахмат.

къайтхандан сора педучилищеде окъугъанды. 1969 жылда Ахмат Къабарты-Малкъар къырал университетни тарых-филология факультетин жетишимли бошагъанды. Ол жыллада аскер борчун да толтургъанды.

Урунуу жолун Басмада къырал жашырынлыкъланы сакълагъан управленияда башлагъанды. 1974 жылда аны СССР-ни Жазыучуларыны союзуна алгъандыла. 1982 жылда Къабарты-Малкъарны Радио бла телевидение къырал комитетинде баш редактор этгендиле. Анда ол оноюч жыл ишлегенди.

1995 жылда аны «Эльбрус» китап басманы директоруну къуллугъуна салгъандыла. 2003 жылда уа къалам нёгерлери Созай улун Къабарты-Малкъарны Жазыучуларыны союзуну правленини председателине айыргъандыла. 2009 жылдан бери ол Тарых эм культура эсгертмелени сакълагъан битеуроссей обществону Къабарты-Малкъарда бёлюмюне таматалыкъ этеди.

Биринчи назмула, китапла

Сабийликден жазып турса да, Ахматны биринчи назмулары 1960-чы жыллада белгили бола башлагъандыла. Биринчи китабы уа, «Кюнню кёреме» деген аты бла, басмадан 1968 жылда чыкъгъанды. Ол малкъар поэзиягъа уллу поэт келгенин айтханды. Къулийланы Къайсын бла Отарланы Керим аны бирсилеге ушамагъан хатын эслеп, белгилегендиле.

Ол жыллада окъуна Созайланы Ахматны назмуларын Лев Озеров, Лазарь Шерешевский, Алексей Королев орус тилге кёчюргендиле. Ала «Юность», «Дружба народов», «Дон» журналлада, «Литературная газета», «Литературная Россия», «Московский комсомолец» деген газетледе, «Поэзия», «Музыка» деген альманахлада да кёп кере басмаланнгандыла.

Алай бла 1970–1980-чи жыллада поэтни аты республикадан узакъда да эшитиле башлагъанды. Китаплары Нальчикде, Москвада да чыкъгъандыла: «Кюн ауанала» (1972), «Кырдык ауазла» (1978), «Акъ-Суу» (1983), «Учхан терезеле» (1985), «Къолла» (1987), «Эрттенликни ачама» (1991), «Аллах айтса» (1995), «Тангымы ауазы» (1998), «Сайламала» (2-чи том, 2001–2002), «Къол аязым» (2006), Тауларыма таяна (2016)...

Поэтика айырмалыкъ

Поэтни бирсилеге ушамагъан ауазына, дуниягъа кёз къарамына, суратлау энчилигине окъуучула, кесаматчыла да эс бургъандыла. Ол малкъар поэзиягъа жангы назму жорукъла къошханды. Аладан бири – акъ назмула (верлибр) жазыуду. Ала рифмасыз, жик ёлчемсиз жазыла эселе да, ич жыя¬лары къаты тартылып, ич гыллыулары бла байланадыла тизгинле бир бирге.

Европа символикадан дерс алыу, жангы къарамлы, хатлы да поэтлени эниклеу Созай улун ана тилинде аллай верлибр поэтиканы къураргъа итиндиргенди.

Бу орам – жетген къызны
кюлгени –
Келеди къол аязыма.
Терезеле – орам кёзлери.
Жаз башы жетеди ауазыма.
Орам. Жаз башы орам...

Ахмат, ана тилин жангы сёзле бла байыкъдыра, сёз къурау жаны бла ёз эркинлигин, аны чеклерин да толу ангылайды. Сёз ючюн, назмуларыны биринде «сагъышларым» деген сёзню кёп тюрлю айгъакълаула бла бирикдирип, былай айтады: «Ышара тургъан, жап-жарыкъ сагъышларым», «бийикледе жылтырагъан сагъышларым», «мудах тюрсюнлю сагъышларым», «кюнча ойнагъан сагъышларым», «чууакъ кёкча, ачыкъ сагъышларым»...

Былайда бир затны белгилерге керекди: не тюрлю жангычылыкъ да окъуу, кёп билирге итиниу бла келеди. Кесини миллет ёнлю, миллет энли фикирин энчи хаты бла ачыкъларгъа жетишиу – жашау сынау бла, ишлей, ишни эбине тюшюнюу бла биргеликде ызлайды назмучуну поэзия жолун.

Айлы, кюнлю, алгъышлы дуния

Созай улуну назмуларында халаллыкъ, талпыулукъ, кёзню ийнакълагъан суратлау баш жерни аладыла, хар зат сёлешеди, жырлайды, тюрсюн ойнатады. Бютюнда ай бла кюн.

Бир бугъа, бир а кёрюне,
Ай кёкде шош кетип барад.
Къарап, кёлде кесин кёрюп,
Ариулугъуна къууанад...

Неда*:*

Ай жарыгъы. Гитара.
Терезени аллында.
Ай къанатлы музыка
Жукълайды къылларында.

Ай романтика сурат къураргъа, гитара къылларын сокъдурургъа болушады. «Жукълап тургъан» гитара – адамлагъа мамырлыкъ тилеген, ырахатлыкъ берирге сюйген, ичинде жыр да, жарыкълыкъ да, берекет да асырагъан кечени сыфатын къурайды.

Аллай суратла «кюнлю сёзледен», «ышарыудан», кырдыкланы жашилликлеринден, чыкъ тамычыладан, бише тургъан гыржын ийисинден къураладыла. Алада «мингкёз чыкъ» жылтырайды, «жел, акъ къайыкъгъа къонуп» келеди, «кюн урууз сют» ичиреди, «къолла абызырагъан кёгюрчюнледиле», «кюзгю аллында гюлчюк чакъгъанлай» сюеледи къыз, «будай бюртюкле – гитче кюнчюкле», «чыкъ басхан жюзюмде» «айчыкъла жюзедиле», «боз туманла уа – турнала»...

Сёз да, танг да, тиширыуну чачы да, кюн тийген ундурукъ къулакъла да, гитара да, кырдык да, ингирде, желини къызып, арбазгъа кирген ийнек да – бары жырлайдыла, зынгырдайдыла, кюледиле; ойнаргъа, адамны бетин жарытыргъа итинмеген зат болмайды.

Ахматны анагъа, атагъа аталгъан назмулары уа кёплени жюреклерин жылытханлай, жарытханлай турадыла. Аланы аналары узакъ болгъанда, дунияларын алышханда, аланы излегенле, ёксюзлюк сынагъанла къайтып-къайтып окъуйдула.

«Акъ Сыртдан манга дери – сени ауазынг»

Адабиятны бек баш жоругъу фикирди – сезим теренлик бла инсанны ич дуниясын ачыкълау. Ол жаны бла поэтни «Акъ Сыртдан манга дери – сени ауазынг» деген хапары махтаулуду. Къара сёз бла жазылса да, бу чыгъарма поэзия солууун сакълайды. Кёчгюнчюлюкге жоралаңнган кёп жазыуланы ичлеринде ол тийишли жерин тапханы да белгилиди.

Хапарны суратлау кючюне, жазылыу ызына кёре, биз анга тынгылы эпикалы поэмагъача къараргъа да боллукъбуз. Боялары, сёз тутушлары, тенглешдириулери Ахматны назму тёрелериндеча сакъланып, аланы хар биринде поэтни ич ишлеми, кёз къарамы, сезим къолайы кёрюнюп турадыла. Алай бла поэт лириканы жорукъ амалларын эпосну кенглигине дери бойсундурады, назму тёрелерин да сакълап, къара сёзню да алагъа нёгерликге алып, сейирлик суратлы дуния къурайды.

Хапарны баш жигити сюргюн къууруп баргъан Ачады, сора аны ити Тутар – иесини ызындан таралгъан парий. Бушуулуду аланы жазыулары, миллетни къадарыча. Автор жюрек сёзюнде тарых жолунда халкъыны жарсыуларын, жашау талпыныуун, не къыйын кюнде да игиликге ийнаныуун кюзгюдеча кёргюзтеди.

Учундургъан жырла

Алда сагъынылгъаныча, жырлы назмула жазады Созайланы Ахмат. Аны «Тангым тепсей келеди» деген назмусу, макъамгъа салыныл, жырланып келгенли да, эрттенликге, тангнга, арикулкъгъа, насыпха адамланы къарамлары жангыргъанча алайды. Ариу тийген кюнню аллына чыгъадыла эки сюйген:

– Сен да, мен да жашайбыз,
Бир бирибизге къууана.
Андан сора не керекди
Экибизге бу дунияда?!

«Манга ариу сёзле айт» деген жырны сёзлерини да авторуду поэт. Назмуну лирика жигити жулдузлу кечеди, сюйгени уа – анда жюзген ай.

Адамны кёллендирген, аны жашауун къыйматлы, итиниулю, умутлу этген, аллында бийик акъ тауу – айхай да, ол сюймекликди. Поэтни «Сени излей» деген жыры аны юсюнденди. Ол Омаргъа атагъан «Жюреклеге кюн тийдире жашайса» деген назму да жыр болуп айтылады.

«Мени Малкъарым» деген жыр а бек белгили хитледен бири болуп къалгъанды. Эсигизге салайым, анда быллай сёзле бардыла:

Далёко неизбежной
дороги колея,
Мой Эльбрус белоснежный,
Балкария моя...

Ахматны дагъыда жырлары кёпдюле: «Ананы эрттенлик жыры», «Беш да Тау Эл», «Аллах айтса», «Кёчгюнчюлюк жыры», «Эгечле»... Аны сёзлерине Жеттеланы Мустафир, Байчеккуланы Абидин, Билал Каширгов, Этчеланы Музафар, Асанланы Кулина, Чапайланы Борис, башхала да такъгъандыла макъам.

Аны «Кёчгюнчюлюк жырына» макъамны Габитланы Абдул салгъанды. Ол сюргюнню юсюнден айтылгъан реквиемди. Анга уллу залла ёре сюелип тынгылагъандыла:

Ёле туруп, таулула,
Ёрге туруп, таулула,
Кавказгъа къарагъанлай,
Ауалла алай-алай...

Махтаулукъ

1978 жылда «Солнечные тени» деген китабы ючюн Ахмат Къабарты-Малкъарны Ленинчи комсомолуну саугъасыны лауреаты болгъанды. 1986 жылда «За трудовое отличие» деген майдал бла саугъаланнганды. 1991 жылда анга «Къабарты-Малкъарны маданиятыны сыйлы къуллукъчусу» деген даражалы ат аталгъанды. 2002 жылда «Къолла» деген китабы ючюн поэт Къабарты-Малкъарны Къырал саугъасын алгъанды.

Туудукъълары бла.

2005 жылда уа анга «Къарачай-Черкес Республиканы халкъ поэти», 2006 жылда уа «Къабарты-Малкъарны халкъ поэти» деген сыйлы атла аталгъандыла. Ол Ингуш Республиканы маданиятыны сыйлы къуллукъчусуду, Телевиденияны бла радиону отличниги, Россейни халкъларыны Артиадасыны лауреаты.

Ма быллай кюнлю, айлы назмучуду Созайланы Ахмат – окъуучуларын айгъа, кюннге, жарыкълыкъгъа тартхан, чыгъармалары жюрек ырахатлыкъ берген. Алай болуп турсун кёп жылланы!

СОЗАЙЛАНЫ Ахмат

Аллах айтса

Мен сюеме танг аллында
Беш да Тау Эл къанат жайса.
Хар небиз да иги болур,
Аллах айтса, Аллах айтса.

Мен сюймейме инсаныбыз
Ырысхыгъа элин сатса.
Бир таулу да этмез алай,
Аллах айтса, Аллах айтса.

Мен сюеме жолгъа чыкъгъан
Ёз юйюне саулай къайтса,
Къууанырла сабийлери,
Аллах айтса, Аллах айтса.

Мен сюймейме, ким да болсун,
Тилибизни малтап атса.
Жол бермебиз аллайлагъа,
Аллах айтса, Аллах айтса.

Мен сюеме хар миллет да
Бир бирине жюрек ачса.
Кюн да иги тиер сора,
Аллах айтса, Аллах айтса.

Мен сюеме журтубузну
Оту жарыкъ, жарыкъ жанса.
Энди ёчюлмез чырагъыбыз,
Аллах айтса, Аллах айтса.

Эгечлени кётюрюгюз

Жашауумда мен сукъландым
жаланда,
Эгечлери болгъанлагъа сукъландым.
Эгечлини чырагъы бек жаннганды,
Эгечсизни череги кёп бокъланды.

Мен кёргенме, къарындашы ёлгенде,
Эгечи уа — ачыууңдан жаннганын.
Бирсини уа, ахыр кюню келгенде,
Жиляуу да этилмейин къалгъанын.

Аллах берип, болса эди эгечим,
Сунар эдим мен кесими кетмезлик,
Алай аууур басмазлыкъча кёп кечем,
Мени къагъып, бир палах да ётмезлик.

Эгеч болгъан жаныңдады къыбыла,
Эгечинг бар — сенде ахшы мадарла.
Эгечлени кётюрюгюз, къубулта,
Къарыу келир ала келген къадарда.

Кавказгъа къарагъанлай

Тангыбызны аудуруп,
Къанлы жауун жаудуруп,
Биз миллетни сындырып,
Аллах ургъан сундуруп,

Отубузну ёчюрюп
Чыгъардыла, кёчюрюп.
Къара оноу къургъанла
Кюнюбюзню урлалла.

Терслигибиз болмайын,
Седиредик, онгмайын.
Эр кишиле аскерде,
Къартларыбыз а кёрде.

Сабийле уа таш бола,
Миллетибиз тас бола.
Сарнайдыла анала,
Ачдан кёбе, къарала,

Жашайбыз да тузакъда,
Минги таудан узакъда.
Ёле туруп таулула,
Ёре туруп таулула,
Кавказгъа къарагъанлай,
Ауалла алай-алай.

Сени излей

Кюн жылыулу кёзлеринги
Кюн тюшледе кёрюрме мен.
Сени излей, жерлеринге
Жауун болуп келирме мен.

Ай жарыкълы кёзлеринги
Ай тюшледе кёрюрме мен.
Сени излей, кёзлерингде
Акъ къар болуп эрирме мен.

Жаз жауунлу жолларынгы
Жаз тюшледе табарма мен.
Сени излей, жазларынгда
Танг гюл болуп чагъарма мен.

Табарма да, тау тангыча,
Кюлгенинги эшитирме мен.
Сени атынгы, саугъаныча,
Ёр жоллада элтирме мен.

Манга ариу сёзле айт

Мен — жулдузлу кечеме,
Сен а — менде жюзген ай,
Кюн чыгъады — кетеме,
Манга ариу сёзле айт.

Мен бетинги сыласам,
Жулдуз да жарыкъ къарай...
Ыразы боллукъду танг,
Манга ариу сёзле айт.

Жангыз ариу сёзюнгден
Терегим чагъар, жырлай...
Ёлмесинле сезимле,—
Манга ариу сёзле айт.

Мен — жулдузлу кечеме,
Сен а — менде жюзген ай.
Кетмез ючюн кетеме,
Манга ариу сёзле айт.

Къыйматлы оюмла

Чыгъармалары жашау бла солуйдула

Эрттеден бери да республиканы окъуучуларыны кёллерине жетген, энди уа саулай къыралгъа да белгили болгъан малкъар поэзияда фахмулу, хунерли поэтле ишлейдиле. Ала кеслерини башхалагъа ушамагъан сёзлерин айтыргъа, таматаланы эниклемей, андан ары барыргъа итинедиле. Айхай да, ол къыйын ишди, алай а аланы бирбирлери ол затны болдуралладыла.

Созайланы Ахмат Совет Аскерде къуллукъ этгенди. Университетни филология факультетин бошагъанды. Ол эки назму китапны автoруду. Аны чыгъармалары малкъар газетледе, журналлада терк-терк басмаланадыла. Бек башы уа – фахмулуду. Ол а не тюрлю художникге да бек баш, бек магъаналы шартды.

Созай улуну назмуларыны юслеринден, мен оюм этгеннге кёре, энди толу айтыргъа боллукъду. Ол, жылдан-жылгъа фахмусун ёсдюре, энчи ауазлы поэт болгъанды. Ол болум а, белгилисича, чыгъармачылыкъ бла кюрешиуде ишни башыды.

Аны назмулары къычырыкълы тюйюлдюле, тиридиле, магъаналыдыла, суратлаулудула, жумушакъдыла, жангыдыла. Аланы жангылыкълары тыш кёрюмдюлеринде тюйюлдю, тюбей келгенича, поэтни заманны бла борчну ангылауу, сезе билиу туудурады аланы.

Аны ахшы школу барды. Ол дерсле бизни уллу устазыбыз Мечиланы Кязимден башланадыла, анда болгъан кертиликден, магъаналылыкъдан, теренликден. Созайланы Ахмат, бирбир жаш поэтлеча, ана поэзиябызны жетишимлерин хайырлана биледи, аладан юйренеди, алай а дайым энчилей къалады. Аны чыгъармалары жашау бла солуйдула.

Мени жерлешлерими – чегемли эллилени - бир айтыулары барды: «Бёрюню ёлтюрлюк бёркюнден белгили», - деп. Созай улу болаллыкъды. Ол шартаны назмуларындан кёрюнюп турады. Бизни кёз туурабызда энтта да бир фахмулу малкъар поэт ёседи. Аны тамата къарындашыча, мен анга поэзияда уллу жол тежейме.

Таулу жашны назмулары энди орус тилге кёчюрюлгендиле. Айхай да, Созай улуна, бизге да ол уллу ишди. Орус тил дуниягъа айтылгъан поэзияны тилиди. Созайланы Ахмат аны иги ангылагъанына толу ийнанама.

КЪУЛИЙЛАНЫ Къайсын,
КъМР-ни халкъ поэти.
«Литературная Россия» газет.
3-чю ноябрь, 1972 ж.

Ушакъ нёгер эм суратчы

Нальчик тийрелеринде Акъ-Суу элде тау кезлеу барды. Ол ташла ичинде шорхулдай келеди да, узакъдан окъуна жолоучугъа тазалыкъ бла салкъынлыкъ сезимлени саугъалайды. Ол жерледе жашагъан Созайланы Ахмат ол шауданны къатында сюеледи. Ол адабият сыфат тюйюлдю, поэзияны туугъан жерин белгилеген шартды.

Мен Ахматха Нальчикде, Москвада да тюбей тургъанма, алай а жаланда ол шауданны къатында кёргенме. Аны назмуларыны макъамларына тынгылай, мен автор бла бирге ол кёзлеуню жюрек урууун эшитгенме. Жерни жыры мында суратлау тюйюлдю. Жер тюбюнден чыкъгъан суу, табийгъат, жыр да керти дуниядыла. Аны ангылар ючюн, Созайланы Ахматны китабын окъургъа керекди.

Шауданны жырыны юсюнден айтхан бошча кёрюнеди, алай а аны табийгъат жангылыгъы сакъланнганы аламатды. Ахматны поэзиясы малкъар жырны шауданындан къандырады суусабын. Аны темир къатылыгъы уа Мечиланы Кязимни айтхылыкъ гюрбежисинден чыкъгъаны бла байламлыды. Аны бла бирге, орус классика, европалы устала, аланы араларында Федерико Гарсиа Лорка, бюгюннгю акъ назмула – ма быланы барын да Созайланы Ахмат кесини устазы Къулийланы Къайсынны ауузундан эшитип, анда кёрюп алгъанды.

Жашауда тюбеген харкюнлюк затны бийик тинли, жомакълы этиу поэтни ишини баш магъанасыды. Тиширыуу суу алыргъа барады. Угъай, суугъа угъай, жомакъгъа барады. Ма алай жумушакъ аладыла башха сыфат биз кюн сайын кёре тургъан затла.

Китап неди, автор бла тюбешиу, ушакъ тюйюл эсе? Ахмат – ушакъ нёгер. Аны бла бирге ол суратчыды. Аны назму тизгинлерин окъуйма да, тауланы булутлада ызланнган ызларын кёреме. Булутну кёреме кёк чууагъында, Минги тауну тийресинде кёкде. Тау бетлени, череклени, кёллени, жайлыкъланы, жолланы кёреме. Ала алай керек болуп суратланмагъандыла, былай ол жолда бара-баргъанда тюбегендиле поэтге. Ол а кеси заманларына аны юсюнден сезимли хапар атады...

Китабында кёпдю кюн. Ай тюбесе уа аны назмуларында, ол, бир жанлыракъ болуп, сакълап турады кюн анга кёк кенгинде жер къоярын. Кюнню бла айны, тангны бла кечени оюнлары элтеди заманны алгъа. Ол Созайланы Ахматны назмуларында белгиленип турады. Кюн ауанала береди, ала уа жарыкъны кючюн бютюнда бек чертедиле. Кюн бла бирге жауунла да барадыла. Ёсюм да кёп. Гюлле да алай, билмей тургъанлай андан-мындан чыгъып. Гюлле да – адамлача, адамла да – гюллеча...

Созайланы Ахматны чыгъармаларында жашауну бла поэзияны алай бир бирни табып келгенлери назмучугъа, поэзияны тамблагъы кюнюне да ышаннгылы кёз бла къаратады.

Лев ОЗЕРОВ,
поэт, кёчюрмечи, РФ-ни Къырал саугъасыны лауреаты.
1972 ж.

Бир жалгъан сезими, кёзбау сёзю жокъду

Созайланы Ахмат Къабарты-Малкъарны бек фахмулу поэтлеринден бириди. Аны чыгъармачылыкъ иши бла мен бир жыйырма жыл мындан алгъа шагъырей болгъанма. «Кюн ауанала» эди назму жыйымдыкъны аты. Аны ызындан а «Учхан терезеле» китабы Москвада чыгъады. Ол а поэт битеу да уллу къыралыбызны окъуучуларына жюрегин ачханыны шарты эди.

Ким да ангылайды белгилиликге элтген жол къыйын болгъанын. Ахмат поэзиягъа 1960-чы жыллада келгенди. Кёп эдиле кеслерин сынаргъа сюйген жашла, алай аланы кёбюсю унутулгъандыла, окъуучула бла уа чынтты фахмулары болгъан поэтле къалгъандыла. Бюгюнлюкде ала ана литературабызны къадарыдыла.

Биринчи назмулары бла окъуна кесине эс бурдургъанды. Унутмайма, Къулийланы Къайсынны Ахматны поэзиясыны юсюнден айтханы: «Бу чынтты фахмуду», – деп.

Созай улуну назмуларын окъуй, хар заманда алада бир жангы зат табама. Поэт, белгили, ёмюрлюк темаланы юслеринден жаза, кесини энчи тилин, энчи сыфат къурай билгенин кёргюзтеди.

Бирде, «Кюн ауанала» деген китабын окъугъандан сора кеси кесиме белгили айтымны къатлап айтдым: «Кёп айтхандан эсе, сёзюнгю бошамай къойгъан игиди». Жаш поэтни назмулары бирси къалын китапланы къатларында сейирлик оюмлары бла, сезимлени теренликлери бла, магъаналары бла, аз сёзлю болгъанлары бла айырмалыдыла.

Ахматны хар жангы китабын сейир эте окъуйса, ала къысха тизгинлиледиле, алай а хар оюму, сезими, эшитгени жол излейдиле жюреклеге. Таулу халкъ, туугъан жеринден къысталып, киши жерине кёчюрюлгенини юсюнден малкъар жазыучула барысы да жазгъандыла. Ахмат былайда да табалгъанды кесини энчи суратлау амалын да.

Кёп кёрген, къыйынлыкъ сынагъан поэт адамла бла жюрегини тереңинден келген сёзле бла сёлешеди. Жокъду аны назмуларында жалгъан сезим, керексиз учунуу, кёзбау сёзле - кесини жюрек отун бла суратлау онгун, чач-тюк этмей, бирикдирип, танышны-жууукъну, керти адамларыны юсюнден жазады.

Созайланы Ахмат поэзиясы бла къуру малкъар литератураны байыкъландырып къоймагъанды, аны сёзю Шимал Кавказны халкъларыны поэзиясында да жангы сёз болгъанды.

Зубер ТХАГАЗИТОВ,
КъМР-ни халкъ поэти.
1972 ж.

Бетни басмагъа **МУСУКАЛАНЫ Сакинат** хазырлагъанды.

Ыразылыкъ

Жолда бегинип къалгъан туристлеге болушханды

Элбрус районну участка уполномоченныйи кече жолда къыйын болумгъа тюшген туристлеге болушханды. Кече айтылгъан тийрени ОМВД-сыны къуллукъчусу полицияны лейтенанты **Оракъланы Аллахберди** Тырныауузудан чыкъгъан жерде жол жанында «Рено-Логан» машина тохтап тургъанын эслегенди.

Полициячы анга жууукълашханда, улоудан жаш адам бла къыз чыкъгъандыла. Ала бери Краснодар крайдан солургъа келгенлерин айтхандыла. Элбрус элде тургъан жерлерине келе машиналары тохтап къалгъанды.

Оракъланы Аллахберди жаш адамланы хапчукларын кесини машинасына салып, аланы жашагъан жерлерине элтгенди. Туристле быллай болумгъа тюшгенлерини, алагъа полициячы болушханыны юсюнден социальный сетьледе быллай ыразылыкъ сёзле басмалагъандыла: «...Ол, кёп сагъыш эте турмай, болушукъгъа келгенди. Жашагъан жерибизге жетдирип, аны ючюн бир тюрлю хакъ излемегенди. Быллай ишле бардыла деп ийнаннган да къыйынды...»

ТИКАЛАНЫ Фатима хазырлагъанды.

Къайгъырыу

Къоркъуусузлукъну ишексиз жалчытхандыла

Росгвардияны КъМР-де Управлениясыны къуллукъчулары эмда Звездный элде орналгъан аскер бёлюмню келечилери христианланы Крещение байрамларыны кезиуюнде къоркъуусузлукъну жалчытхандыла. Аны юсюнден бизге ведомствону пресс-службасындан билдиргендиле.

Инженер-техника бёлюмню аскерчилери Нальчикде Симеон Столпник эмда Мария Магдалина атлы килисалада, аланы тийрелерин чачдырыучу, атдырыучу затланы болгъанларын бла къалгъанларын тинтгендиле, башха тийишли жумушла бардыргъандыла.

- Росгвардиячыла христианланы сыйлы байрамларындан бирини кезиуюнде тийишли тёрелени къоркъуусуз бардырылырларын жалчытхандыла,-деп чертгенди Управленияны башчысы полицияны полковниги Сергей Васильев.

АБДУЛЛАХЛАНЫ Фатима хазырлагъанды.

Спорт Спорт Спорт

Даражалы турнирде – алчы жерле

Къабарты-Малкъардан белгили атлетчиле Мария Ласицкене бла Михаил Акименко женгил атлетикадан «Лукашевични эм Середкинни мемориалы» деген битеукъырал эришиуде хорлагъандыла.

Ол Челябинскде бардырылгъанды, анга Россейни эм кючлю атлетлери къатышхандыла. 1,92 метрге секирип, Мария Ласицкене (Кучина) алтын майдалны къытханды, алай бла ол бу турнирде жетинчи кере хорлайды.

Эр кишилени араларында эм ахшы кёрюмдю прохладначы Михаил Акименкодады. Ол 2,28 метрге секиргенди.

Кучинаны тренери Геннадий Габрилян билдигеннге кёре, ала энди Москвада «Битва полов» деген эришиуде сынашырыкъдыла.

Бир атлауучха ёрге кётюрюлюу

Нальчикде абадан эм жаш спортчуланы араларында сумодан Къабарты-Малкъарны чемпионаты бла биринчилиги къуралгъандыла, ала экинчи кере бардырыладыла. Турнирлеге регионну жер-жерлеринден 286 гёжеф къатышхандыла.

Адамла кёп жыйылмазча эришиуле эки кюнню ичинде эм къарачула болмагъанлай ётгендиле. Аланы эсеплерине кёре, башха-башха санда хорлагъанладан жыйымдыкъ командала къуралгъандыла. Ала энди къырал даражалы эришиуледе тутушурукъдула: эр кишиле – 22-24 январьда Къазанда, юниорла уа – Нальчикде.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия.

Право низамны сакълау

Алтынла, ахча да жокъ

Быйыл 15 январьда Нальчикде УМВД-гъа бир тиширыу тарыгъып келгенди. Аны айтханына кёре, былтыр ол танышына 160 минг сом багъасы алтын затла сатханды. Ахчаны уа аз-аздан тёлеригине келишгендиле, айлыкъ ёлчемни да тохташдыргъандыла. Алай заман озгъанды, алтынланы иеси уа ахчаны кёрмегенди.

Оператив-излеу жумушла толтуруп, право низамны сакълаучула бу аманлыкъны этгенине ишеклини тутхандыла. Ол Урван районндан 22-жыллыкъ къызды. Ол этгенине женгдиргенди. Аны айтханына кёре, алтынланы ломбардха бергенди, тюшген 30 мингни уа кеси кереклерине къоратханды.

Бу шартла бла байламлы РФ-ни УК-сыны 159-чу статьясыны 2-чи кесегине кёре материалла ачылгъандыла (хыйлачылыкъ). Бу статьягъа кёре терсленнгенни эркинлиги беш жылгъа дери сыйырылыргъа боллукъду.

Уголовный иш ачылгъанды

Нальчикде УМВД-ны 1-чи номерли бёлюмюне Шогенцуков атлы орамда тюкенледен биринден жандауурлукъ ишге деп жыйылгъан ахчаны ким эсе да урлап кетгенини юсюнден билдириу келгенди.

Уголовный розыскны къуллукъчулары, тийишли излеу жумушла толтуруп, уручулукъ этгенлерине ишеклилени ачыкълагъандыла эмда тутхандыла. Ала наркотиклени законсуз сатханы ючюн эки кере жууапха тартылгъан 34-жыллыкъ тёбен къуркъужинчи бла тюрлю-тюрлю аманлыкъла ючюн юч кере сюдлюк болгъан 31-жыллыкъ чегемли болгъандыла.

Полициячыла РФ-ни УК-сыны 158-чи статьясыны 2-чи кесегине кёре уголовный иш ачхандыла (уручулукъ).

ТОКЪАЛАНЫ Фатима хазырлагъанды.

Акция

Ариу къылыкълагъа юйретген дерсле

Чегем районда УМВД-ны акъылбалыкъ болмагъанланы ишлери жаны бла инспекторла, тийрени акъылбалыкъ болмагъанланы ишлери жаны бла комиссияны келечилери бла бирге 2-чи номерли школда болгъандыла эмда «Къаугъасыз жашау» деген темагъа ушакъ къурагъандыла.

Сёз наркоманияны, ичгичиликни, тютюн ичиуню профилактикасыны юсюнден баргъанды. Право низамны сакълаучула наркотиклени законсуз сатыу-алыу ючюн уголовный жууаплылыкъны ангылатхандыла. Энчи эс сабийлени арасында халлагъа бурулгъанды. Къонакъла къаугъаланы, тюйюшлени къалай тохтатыргъа, аланы къозгъамаз ючюн кесинги къалай жюрютюрге керекликлисине юйретгендиле.

- Жамауатда адам кесин къалай жюрютюрге кереклисин ангылатыу артыкъда магъаналыды. Къаугъала жокъдула деп, кёз жумуп къояргъа жарамайды. Сабийлени арасында даулашланы, кёрюп болмауланы ачыкълап, аланы алгъадан тохтатыргъа тийишлиди,-деп чертгендиле акциягъа къатышханла.

Тюзетиу

Локияланы Мурат «кюмюш» бла къайтханды

Газетибизни 19 январьда чыкъгъан 4-чю номеринде «Эки гёжефибизде да – доммакъ майдалла» деген информацияда халат жиберилгенди. Грек-рим тутушуудан «Анри Делагне 2021» атлы халкъла аралы турнирде Азербайджанны жыйымдыкъ командасы ючюн сермешген гёжефибиз Локияланы Мурат бу эришиуню финалына чыгъып, кюмюш майдалгъа тийишли болгъанды.

КЪАРАУ

Ёксюзлеге жараусуз фатарла бергендиле

РФ-ни Следствие комитетини КъМР-де следствие управлениясыны асламлы информация органлада ёксюз сабийлеге жашаргъа жарамагъан журтла берилгенлерини юсюнден билдириуню тинтеди.

Быйыл 17 январьда Интернетде ёксюз сабийле тургъан интернатны бошагъанлагъа 2019 жылда Прохладныйде кёп къатлы юйледен биринде фатарла берилгенлерини юсюнден материал басмаланнганды. Алай ары кёчгенле мекямда жашаргъа жарамагъанын, ол кемчиликле бла ишленнгенин ачыкълагъандыла.

Тинтиуле бардырылып, жууаплы къуллукъчуланы ишлерине праволу багъа берилликди.

Бизни корр.

Аттестация

Усталыкълары дайым жарап турурча

МЧС-ни Нальчик шахарда излеу-къутхарыу отрядыны энчи составыны къыйын болумлада авария-къутхарыу ишлени бардырыргъа хазырлылыгъын тинтирча аттестация ётдюрюлгенди.

Къутхарыучуланы баш борчлары къыйын болумгъа тюшген адамлагъа болушууду. Экстремал болумлада ишлер ючюн, ала кюч-къарыу, ниет, психология, усталыкъ жаны бла да чыныгъыргъа, терк эм тюз оноу эте билирге керекдиле.

Ол себепден квалификация аттестациягъа теорияны, практика нормативлени да бериу киредиле. Биринчисинде МЧС-чиле энчи, техника, альпинист, медицина, психология, суулада эм от тюшгенде ишлеу, радиация, химия эм бактериология къыйын болумлада къоруулануы жаны бла билимлерин кёргюзтгендиле. Практика бёлюмюнде уа чабыуда бла къарыуларын сынауда нормативлени бергендиле.

- Аттестацияны эсеплерине кёре, къутхарыучуланы квалификацияларына шагъатлыкъ этиуню юсюнден оноула чыгъарыллыкъдыла, - дегенди министерствону Баш управлениясыны От тюшгенни ёчюлтюу эм авария-къутхарыу ишлени бардырыу жаны бла бёлюмюню башчысыны орунбасары Аслан Марзалиев.

ХАБИБУЛЛАХЛАНЫ Зульфия.

АЛИМЛЕНИ ТИНТИУЛЕРИ

Жашлыкъ кезиу кёбюрекге созулады

Къырал Дума алгъаракъда жаш тёлю политика бла байламлы жангы закон чыгъаргъанды. Анда айтылгъаннга кёре, энди орталыкъ жыл санны болжалына беш жыл къошулгъанды. Алай бла адамны жашха 35 жылына дери санаргъа оноулашхандыла.

Жашлыкъдан чыкъгъанланы, ары жангыдан къайтарыр оноуну илмугъа таяныл этгендиле, дейдиле. Айтханларына кёре, ол кеси да Западда бола баргъан тюрлениулеге келишеди. Бу закон бла уа биз ол жыл саннга дери «жашлай» тургъан европалы жамауатны ызындан жетгенбиз.

Жашлыкъны орталыкъ жыл санын, алимле он жыл мындан алгъа Европада 31 къыралда социология тинтиуле бардырып тергегендиле. Бу ишге битеу да 40 минг адам къатышхан эди. «Комсомольская правда» газетни корреспонденти Владимир Лаговский жазгъаннга кёре, аны эсеплерин **Кент шахарны университетинде ишлеген профессор Доминик Абрамс** тийишдиргенди. Аны бла бирге ол дагъыда абаданлыкъ кезиу къачан башланнганын да тохташдыргъанды.

Адамланы айтханлары, сёзсюз, бирча болмагъанды. Кеси да аланы жыл санларына кёре тюрлене эди. Сёз ючюн, 15-24-жыллыкъла жашлыкъ кезиу 28 жылда тауусулады дей эдиле. Абаданлыкъны уа 54 жылдан тергеп тебирегендиле. Жыл санлары сексенден атлагъанла уа 42 жыллары болгъанда окъуна кеслерин иги да жаш сезгенлерин чертгендиле. Абаданыракъ болуп башлагъанларын а жетмиш жылгъа жетип тебирегени бла байламлы этгендиле.

Жууапла къыраллагъа кёре да башха-башха эдиле. Сёз ючюн, Португалияда жашлыкъ 29 жылгъа дери созулады, абаданлыгъ а 51 жылдан башланады. Кипрде биринчиси 45 жылгъа дери барады, Бельгияда уа 64 жылгъа дери окъуна.

Профессорну оюмуна кёре, иш былайды: къыралны хауасы жылы, кеси да къыбыла жанына не къадар жууукъда орнала эсе, анда жашагъанланы сезимлеринде жашлыкъ кезиу теркирек бошалады, абаданлыкъ а, анга кёре, алгъаракъ башланады. Шимал къыраллада уа адамны биринчи кезиуюю иги да кёпге созулады.

Западны социологлары Россейде жашагъанланы оюмларын сормагъандыла. Бизде уа сезимле, баям, шимал къыралладача болурла. Алай эсе уа, 35 жылда да жашлыкъны юсюнден унутургъа эрттеди. Аны юсюне эм азындан – беш, аны къой, он жыл окъуна арсарсыз къошаргъа боллукъбуз.

УЛБАШЛАНЫ Мурат хазырлагъанды.

СЁЗ ЮЧЮН

ВОЗ дагъыда он жыл къошарыкъды

Саулукъ сакълауну Битеудуния организациясыны (ВОЗ) жашлыкъгъа бла абаданлыкъгъа кесини къарамы барды. Ол алай кёп болмай жарашдыргъан классификациягъа кёре адам 44 жылына дери жашлай турады. Аны себепли бизде законла чыгъарыучула гражданларыбызгъа энтта да «ючюнчю жашлыкъны» къошуп берселе да, ол къошакъ (10 жыл) артыкъ боллукъ тюйюлдю. ВОЗ-да 45-59 жыл санны орталыкъгъа санайдыла, 60-90 – абаданлыкъгъа, андан кёп жашагъанланы уа къартлагъа.

Башында айтылгъан закон бла жаш адамлагъа 40 миллиондан артыкъ инсан саналлыкъды. Жашлыкъ, алгъынча, отуз жыл бла чекленип къалгъан кезиуден ол бусагъатда 13 миллионнга кёпдю.

Жашлыкъгъа къайтханны хатасы жокъду; аны бла ол къауумгъа берилген льготаланы бла субсидияланы хайырын кёрюрге да боллукъду.

ОЛ КЕЗИУДЕ УА

2040 жылгъа Россейде жашауну орталыкъ ёлчеми беш жылгъа кёбейирикди

Вашингтонну саулукъну кёрюмдюлерини эмда тергеуюню Институтуну келечиси **Кайл Форман** таматалыкъ этген алимлени халкъла аралы къауму (38 адам) келир жыйырма жылгъа жашауну орталыкъ узунлугъуну прогнозун жарашдыргъанды.

Алимле къурагъан математика модельде, ёлюмге (бегирекда – замансыз) келтирген сылтауланы асламысын эсге алгъандыла. Сёзсюз, аланы саны кёпдю. Алай тинтиучюле уа жаланда 250 сылтауну алгъандыла.

Бу программагъа, тинтиулеге къатышхан 195 къыралда гражданла къалай жашау этгенлерин, къылыкъларын, саулукъ сакълау сфера эмда тёгерекдеги къудурет не халда болгъанын тюшюргендиле. Анга кёре келир 20 жылны ичинде жашауну орталыкъ узунлугъу тёрт жыл бла беш айгъа созуллугъун тохташдыргъандыла. Сёзсюз, бу жетишимге хар къырал да бирча къошумчулукъ этмегенди.

Адамла барындан да кёп Испанияда жашарыкъдыла, дейдиле: шёндю 82,9 жылдан 85,8 жылгъа дери. Аланы ызындан 83,7-ден 85,7 жылгъа жетип японлула барлыкъдыла. Сингапурда уа бу кёрюмдю 83,2-дан 85,4 жылгъа жетерикди. Ал он жерге дагъыда: Швейцария, Португалия, Италия, Израиль, Франция, Люксембург эмда Австралия кирликдиле.

Жашауну узунлугъу 80 жылдан атлагъан къыраллары саны 59 болгъанды. Не сейир, бу тизмеге Къытай да киргенди. Африкада Лесото уа жашауну узунлугъу бла артыкъ ёхтемленмезлик къыралгъа саналгъанды; анда аны орталыкъ узунлугъу жаланда 53,7 жылды.

Бу рейтингде Россей 116 жерни алгъанды. 2040 жылгъа бизни гражданларыбызны жашауларыны орталыкъ узунлугъу 75,6 жыл боллукъду. Ол да аман болмаз, шёндюгю кёрюмдю жаланда 71 жыл болгъанын эсге алып айтсакъ.

Алимле прогнозларын жарашдыргъанда, жер башында болум эм иги эмда бек осал жанына тюрленирге боллугъун да эсге алып, къошакъ эсепле чыгъаргъандыла. Игиси неди десегиз, экисинде да жашауну узунлугъуна къошулмай къаллыкъ тюйюлдю: экинчисинде – 72,4, биринчисинде уа 80,5 жылгъа дери.

Алай эсе уа, 2040 жылгъа Россейде пенсиягъа чыгъар заманны энтта да тюрлендирмеселе, ол тийишли тёлеуню 1,4 жылгъа кёбюрек алып башларгъа боллукъду. Ол игиликни 4,6 неда 9 жылгъа асламыракъгъа созаргъа окъуна боллукъду.

УЧРЕДИТЕЛЬЛЕ: КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИ БЛА ПРАВИТЕЛЬСТВОСУ

Баш редактор
АТТАЛАНЫ Жамал

РЕДКОЛЛЕГИЯ:
ТЕКУЛАНЫ Хауа (баш редакторну орунбасары)
ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат (баш редакторну орунбасары),
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь),
ТРАМЛАНЫ Зухура,
МУСУКАЛАНЫ Сакинат,
ТИКАЛАНЫ Фатима,
УЛБАШЛАНЫ Мурат.

ТЕЛЕФОНЛА:
Редакторну приёмныйи - **42-63-01**.
Баш редакторну орунбасарлары - **42-38-21**, **40-04-82**.
Жууаплы секретарь - **42-66-85**.
Секретариат - **40-93-62.** Корректорла - **42-63-52.**

РЕДАКЦИЯНЫ БЁЛЮМЛЕРИ:
Политика эм право - **42-24-02, 42-67-68.**
Экономика - **42-66-73.**
Культура - **42-66-76.**
Социал ишле - **42-75-82, 40-59-18.**
Курортла, туризм эм спорт - **40-39-93, 42-66-71.**
Окъуучула бла байламлыкъла жюрютюу эм жазылыу - **42-37-94.**
Энчи корреспондент - **42-68-72.**
Операторла - **40-28-49, 42-39-65.**

Редакция авторла бла къагъыт жюрютмейди. Къол жазмалагъа рецензия этилмейди эм ала артха къайтарылмайдыла.
Газетде басмаланнган материаллада айтылгъан оюмла редакцияны оюму бла келишмезге боллукъдула. Алада айтылгъан хар зат ючюн Россей Федерацияны Басманы юсюнден законуна тийишлиликде материалланы авторлары кеслери жууаплыдыла.

Редакция авторладан **400** газет тизгинден (машинка бла жазылгъан **5-6** бет) кёпню алмайды.

Газет Басманы эм асламлы информацияны эркинликлерин къоруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекциядa **2016** жылда **19 декабрьде** регистрация этилгенди.
Регистрация номер **—ПИ № ТУ07-00118. Индекс - 51532**

Газетни басмагъа "КъМР-Медиа" ГКУ-ну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет "Издательство "Южный регион" ООО-ну типографиясында басмаланнганды. Ставрополь край, Ессентуки ш., Никольский орам, 5а

Газетлени иелерине тапдырыу ючюн КъМР-ни почта связыны федеральный Управлениясы жууаплыды.
Телефонла: **76-01-21**

Газетлени розницагъа сатыу ючюн КъМР-ни "Роспечать" акционер обществосу жууаплыды.
Телефон: **42-69-34**

Газет ыйыкъгъа юч кере чыгъады - **геуюрге, орта, шабат** кюнледе.

Номерге графикге кёре
19.00 сагъатда къол салынады.
20.00 сагъатда къол салыннганды

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:
Кучукланы Сафият, Кетенчиланы Зульфия - жууаплы секретарны орунбасарлары; Баллиланы Феруза (1,2-чи бетле), Бийчеккуланы Жаннета (3,4-чю бетле) - корректорла.

Тиражы **1179** экз. Заказ № **82**

Багъасы 10 сомду.

РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 5

электрон почта:
elbor_50@mail.ru